

bir bölümü Türk tarafında kaldı. Türk kesimiyle Rum kesimini birbirinden ayıran ve kabaca doğu-batı doğrultusunu izleyen Yeşil Hat Ermu caddesinin güneyini takip eder.

Lefkoşe'nin belli başlı tarihî eserleri arasında, 1567'de yeniden yaptırılan surlar dışında Saint Sophia Katedrali (Selimiye Camii), Saint Catherine Katedrali (Haydar Paşa Camii), Saint Augustin Kilisesi (Ömeriye Camii), Arap Ahmed Paşa Camii, Azîziye Tekkesi, Lefkoşe Mevlevîhânesi, Büyük Han, Kumarcılar Hanı, Büyük Hamam ve bedesten sayılabilir (geniş bilgi için bk. KIBRIS [Mimarî]).

BİBLİYOGRAFYA :

Kıbrıs Şer'iyye Sicilleri, nr. 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 22, 23, 25, 61; BA, MAD, nr. 3211, 5878, 7836, 9893, 10163, 10306; BA, KK, nr. 5285, 5322, 5877, 6496, 7048; BA, MD, nr. 19, s. 334-335; BA, Askeriye, nr. 8743; BA, Rûznâme, nr. 1499, 1560; BA, A.NŞT, nr. 1258, 1262, 1355, 1383, 1421, 1422, 1424, 1438, 1441, 1442, 1444; BA, A.DVN, nr. 793; BA, Cevdet-İktisat, nr. 1090, 1107; BA, Cevdet-Adliye, nr. 1002, 1508, 1570, 1778, 2156, 2218, 2513; BA, *Mevkufat Defteri*, nr. 2551; TK, TD, nr. 64; H. Luke, *Cyprus under the Turks (1571-1878)*, Oxford 1921, tür.yer.; Halil İnalcık, "Kıbrıs'ta Türk İdaresi Altında Nüfus", *Kıbrıs ve Türkler*, Ankara 1964, s. 27-59; a.mlf., "Ottoman Policy and Administration in Cyprus After the Conquest", *Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi: Türk Heyeti Tebliğleri*, Ankara 1971, s. 59-77; a.mlf., "A Note on the Population of Cyprus", *Journal for Cypriot Studies-Kıbrıs Araştırmaları Dergisi*, III/1, Gazimağusa 1997, s. 3-11; E. de Lusignan, *Description de toute l'Isle de Cypre*, Famagusta 1968, tür.yer.; Vergi H. Bedevî, "Kıbrıs Şer'i Mahkeme Sicilleri Üzerinde Araştırmalar", *Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi: Türk Heyeti Tebliğleri*, Ankara 1971, s. 139-148; Halil Fikret Alasya, *Tarihî Kıbrıs*, Ankara 1988, tür.yer.; Kemal Çiçek, *Zimmis (Non-Muslims) of Cyprus in the Sharia Court: 1110/39 A.H./1698-1726 A.D.* (doktora tezi, 1993), Birmingham Univeristy, tür.yer.; a.mlf., "Living Together: Muslim-Christian Relations in Eighteenth-Century Cyprus as Reflected by the Shari'a Court Records", *Islam and Christian Muslim Relations*, IV/1, Birmingham 1993, s. 36-64; C. F. Beckingham, "The Cypriot Turks", *JRCAS*, XLIII/2 (1956), s. 126-130; Halil Sahillioğlu, "Osmanlı İdaresinde Kıbrıs'ın İlk Yılı Bütçesi", *TTK Belgeler*, IV (1967), s. 1-34; R. C. Jennings, "The Population, Taxation and Wealth in the Cities and Villages of Cyprus, According to the Detailed Population Survey (Defter-i Mufassal) of 1572", *JTS*, X (1986), s. 175-191; a.mlf., "Locust Problem in Cyprus", *BSOAS*, LI/2 (1988), s. 279-313; a.mlf., "Lefkoşa", *Eİ²* (İng.), V, 716-719; Nuri Çevikel, "1570-1571 Türk Fethi ile Kıbrıs'ta Meydana Gelen Toplumsal Değişim Hakkında Bir Tahlil Denemesi", *Journal for Cypriot Studies-Kıbrıs Araştırmaları Dergisi*, III/1, Gazimağusa 1997, s. 39-68.

KEMAL ÇİÇEK

LEFKOŞE MEVLEVÎHÂNESİ

Lefkoşe'de
fetihten kısa bir süre sonra kurulan
Mevlevî tekkesi.

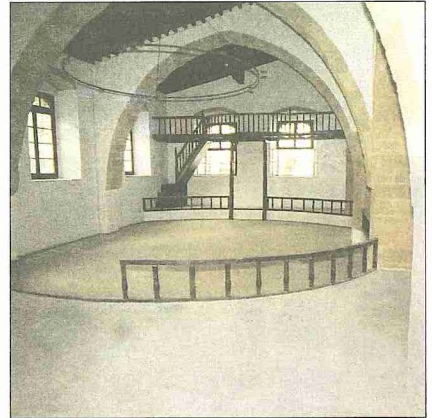
Fethin tarihini anlatan Ârif Dede'nin Mevlevî oluşu dikkate alınarak Mevlevîliğin Kıbrıs'a 1571'de fetihle birlikte girdiği söylenebilir. Bazı kaynaklarda, dergâh binalarının Lefkoşe'de tekkede medfun Emine adlı bir hanımın bağışladığı arazi üzerine XVII. yüzyılda yapıldığı belirtilmekte, çeşitli arşiv belgelerinde ise tekke Arap Ahmed Paşa'nın vakıfları arasında zikredilmektedir. Mevlevîhânenen bahsedilen en eski belgelerden biri olan 1003 (1595) tarihli şer'iyye sicilinden, Girne Kapısı yakınlarındaki tekkenin Arap Ahmed Paşa vakıfları arasında bulunduğu, burada bir mesnevihanın görevli olduğu anlaşılmaktadır. Yine aynı belgede vakıf sahibinin tekkenin bahçesini halka mesire yeri olarak vakfettiği kaydedilmektedir. Bu bahçenin bir bölümü 1960'lı yıllarda şehitliğe dönüştürülmüşse de çarpık kentleşmeden burası da payını alarak beton yığını haline gelmiştir. 1016 (1607) tarihli diğer bir belgede ise mevlevîhânenin yerinin şehid Seyyid Ahmed Paşa'nın malı olduğu ve buraya Ferhad Paşa'nın emriyle mevlevîhâne inşa edildiği belirtilmektedir. Bu belgeye göre Ferhad Paşa'nın başvurusu üzerine Konya Âsitânesi seccâdenişini Şeyh Ebûbekir tarafından Derviş Sâdeddin Lefkoşe Mevlevîhânesi'ne şeyh tayin edilmiştir. Bunun yanında mesnevi okuyan şeyhe 3 akçe, imama 2 akçe, müezzine 1 akçe ve diğer fukaraya 8'er akçe günlük vazife verilmesini şart koşan diğer bir vakfiye ile görev dağıtımı merasiminden bahseden bir başka belge de göz önüne alınarak Lefkoşe Mevlevîhânesi'nin XVII. yüzyılın başında teşkilâtını tamamlamış olduğu söylenebilir.

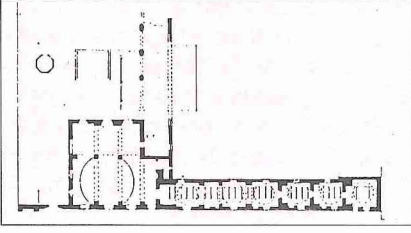
Tekkeye ilk şeyh olarak tayin edilen Sâdeddin Efendi'nin ardından sebebi bilinmeyen bir aradan sonra 1132'de (1720) Şeyh Sadri Dede postnişinliğe getirilmiş ve arkasından sırasıyla Kıbrıslı Şeyh Mustafa Siyâhî Dede, oğlu Ârif Efendi (ö. 1138/1726), Lefkoşeli Hızır Dede (ö. 1140/1727), Konya'dan Ârif Dede (ö. 1179/1765), Kıbrıslı Seyyid Abdullah Dede (bir yıl süre ile), Lefkoşeli Şeyh Mustafa Dede (ö. 1228/1813), Feyzullah Dede (ö. 1267/1851), Derviş Ali Dede ve Mustafa Saffet Dede (ö. 1311/1893-94) postnişin olmuştur. Adanın 1878'de İngilizler'e kiralandığı dönemde mevlevîhâneye yapılan şeyh tayin-

lerinde usulsüzlükler görülmeye başlanmıştır. 1894'te Saffet Dede'nin oğlu Mehmed Celâleddin Efendi'nin tayininde geleceğe aykırı olarak İstanbul'dan berat çıkarılmıştır. Mevlevîhâneye büyük hizmetler veren Şeyh Mehmed Celâleddin Efendi 12 Eylül 1931'de vefat ettiğinde Kıbrıs İngiliz idaresine geçmiş, adadaki Türk vakıflarının yönetimi de İngilizler'in denetimine girmiştir.

Celâleddin Efendi'nin ölümünden sonra Türkiye'de dış hekimliği öğrenimi gören oğlu Saffet Bey adaya döndü. Saffet Bey, şeyhlik talebinde bulunmayıp sadece babasının idaresindeki vakıfların yönetiminin kendisine verilmesini istedi. Zamanın evkaf murahhası, yaptığı hizmetlerden dolayı kendisine İngiliz kraliyeti tarafından "sir" unvanı verilen M. Münir Bey, tekke vakıflarının gelirlerini İngiliz valisine bağlı Vakıflar İdaresi'nde tutmak için Saffet Bey'in isteğini reddetti. Bu sırada, Türkiye'de tekke ve zâviyelerin kapatılması üzerine Konya'dan Halep'e nakledilen çecelebilik makamında bulunan Muhammed Bakır Çelebi mevlevîhânenin postnişinliğine Selim Dede Efendi'yi tayin etti. Ancak M. Münir Bey dergâhı mühürleterek Selim Dede'nin posta oturmasına engel oldu. Konunun *Masum Millet* gazetesinde millî mesele haline dönüştürülmeye çalışılması üzerine Selim Dede'nin dergâhtaki görevi maaş karşılığı üstlenmesine izin verildi. Tekkenin vakıflarının yönetimi ise İngiliz idaresinde kaldı. Selim Dede Efendi 1953 yılında vefat edince çecelebilik makamı onun yerine oğlu Cemaledin Efendi'yi tayin etmek istediysen de İngiliz idaresi görevi Kıbrıslı Hafız Şefik

Lefkoşe Mevlevîhânesi'nin semâhânesi

Lefkoşe Mevlevihânesi'nin planı

Efendi'ye verdi. Ancak mevlvihâne esasen dervişlerini kaybetmiş ve Kıbrıs Türk toplumu da Türkiye Cumhuriyeti kanunlarını benimsemiş bulunduğundan Kıbrıs'ta Mevlevîlik Selim Dede'nin vefatıyla sona ermiş oldu.

Şehrin eski kesiminde Girne Kapısı'nın iç tarafında yer alan mevlvihâne bugün, semâhâne ve buna bitişik, kuzey-güney istikametinde ilerleyen birbiri yanında altı kubbe altında yer alan türbe kısmından ibarettir. 1960 öncesi derviş odaları, mutfağı ve misafir odalarının ayakta olduğu, meşrutasının 1970'lere kadar kimsesiz çocuklar yurdu olarak kullanıldığı bilinmektedir. Mevlvihânenin en eski halini, 1880'li yılların başlarında İngiliz kaptanı Kitchenier tarafından çizilen Lefkoşe planından öğrenmek mümkündür. Dergâh, belgelerde müştamilâtı ile birlikte mesire yeri olarak tekkeye vakfedildiği kaydedilen geniş bahçenin kuzey kısmındaki küliye olmalıdır.

1934, 1962, 1967, 2002 yıllarında tamir gören ve günümüzde Lefkoşe Türk Et-nografya Müzesi olarak kullanılan mevlvihâneye Girne caddesine bakan basık kemerli bir taçkapıdan girilmektedir. Süslemesiz kesme taştan iki çerçeve içine alınmış kapının iki yanındaki taşlara birer sütunçe yapacak şekilde profil verilmiştir. Kapının basık kemerinin üst kısmında alçı sıvalı bir çerçeve içerisine celi ta'lik yazı ile "Yâ Hazret-i Mevlânâ" ibaresiyle iki Mevlevî sikkesi nakşedilmiştir. Giriş, yanındaki sivri kemerli bir niş içerisine yerleştirilmiş çeşme ile âdeta bütünleşmiştir. Çeşmenin ta'lik kitâbesi çok yıpranmış olduğundan ancak bazı kelimeleri okunabilmektedir.

Taçkapıdan, aslı hali daha geniş olması gereken bir alanın "T" şeklinde bir parçası durumunda bulunan avluya girilmektedir. Mevcut bazı kemer kalıntıları yanında daha önce yapılan çeşitli planlarda avlu-

nun güney tarafında gösterilen kemer duvar izleri burasının daha büyük bir küliye olduğunu düşündürmektedir. Avlunun kuzeybatısındaki basık kemerli bir kapıdan dergâhın harimine girilmektedir. Harim muhibban mekânı, semâhâne ve mescid olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Binanın taşıyıcı sistemi bu bölünmeyle uyushmaktadır. İki dikdörtgen pâyeyi bağlayan üç kemer, kuzey-güney istikametinde girişi ve aynı zamanda âyin izleyicilerine ait mekânını semâhâneneden ayırmaktadır.

Pâyeleri dış duvarla bağlayan iki kemer kuzeydeki yükseltilmiş mutrıp mahfiliyle semâhâneyi, aynı istikamette ilerleyen üçüncü kemer ise güneyde yer alan mescidle semâhâneyi ayırmaktadır. Diğer kısımlardan iki basamak daha aşağıda bulunan dairevî semâ meydanının etrafı diz boyu yüksekliğinde ahşap parmaklıkla çevrilidir. Tamamen ahşaptan inşa edilen kuzeydeki mutrıp mahfiline yine dik ahşap bir merdivenle çıkılmaktadır.

Mescidde basit bir niş teşkil eden mihrabın üzerinde zeytin dalı çelenk motiflerinin oluşturduğu boyalı nakışlar bulunmaktadır. Mescidin kible duvarındaki bir kapıdan Girne caddesi boyunca kuzey-güney istikametinde bir aks üzerinde uzanan türbelere geçilmektedir. Birbirinden geniş kemerle ayrılan altı kubbe ile bir tonozun örttüğü sekiz gözlü hacim doğu ve batıda pencerelerle dışarıya açılmaktadır. Türbe kısmında on altı kabir bulunmaktadır. Mevlvihâne şeyhlerinden Siyâhî Dede, Ârif Dede, Mustafa Dede, Feyzullah Dede, Mehmed Celâleddin Efendi ve Selim dedelerin dergâha defnedildikleri bilinmektedir. Diğer kabirlerin kimlere ait olduğu tam olarak bilinmemek-
teyse de kuzeyden itibaren birinci kabrin Selim Dede'ye, ikinci kabrin Arap Ahmed

Lefkoşe Mevlevihânesi'nin türbe kısmı

Paşa'ya, üçüncü kabrin Şeyh Celâleddin Efendi'ye, onuncu kabrin bir şeyhin lalası olduğu bilinen Arap Abdullah Efendi'ye, on altıncı kabrin şeyh hattat Feyzullah Dede'ye ve eşine ait olduğu kabul edilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

KKTC Millî Arşivi ve Araştırma Merkezi, *Şer'iyye Mahkeme Sicili*, nr. 1; KKTC Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, *Şer'iyye Mahkeme Sicili*, nr. 2; Ârif Dede, *Kıbrıs Tarihçesi*, TSMK, Yeniler, nr. 2109; A. Papapetro, *Memorandum on the Mevlvihâne in Cyprus* (Lefkoşe 1932, KKTC Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi); Halil Fikret Alasya, *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri*, Ankara 1964, s. 183; Emel Esin, *Aspects of Turkish Civilization in Cyprus*, Ankara 1965, s. 10-11; a.m.f., *Turkish Art in Cyprus*, Ankara 1969, s. 29; *Turkish Monuments in Cyprus, Department of Antiquities and Museum*, Nicosia 1987, s. 16-17; *Kıbrıs'ta Vakıf Tarihi Eserleri* (haz. Sevinç Andız), Lefkoşe 1990, s. 28-30; Harid Fedai - Mustafa Haşim Altan, *Lefkoşe Mevlvihânesi* [baskı yeri yok] 1997 (KKTC Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları); Fikret Çuhadaroglu - Filiz Oğuz, "Kıbrıs'ta Türk Eserleri", *Rölöve ve Restorasyon Dergisi*, sy. 2, Ankara 1975, s. 1-76; Netice Yıldız, "Kıbrıs'ta Osmanlı Kültür Mirasına Genel Bir Bakış", *Türkler Ansiklopedisi*, Ankara 2002, s. 978-979.

İBRAHİM NUMAN

LEH

Bugünkü Polonya halkının
tarihte anıldığı adı
(bk. POLONYA).

LEHCE-i OSMÂNÎ

(لهجة عثمانی)

Ahmed Vefik Paşa'nın
(ö. 1891)

yazdığı Türkçe'den Türkçe'ye
ilk sözlük.

Yoğun bir idarî ve siyâsî hayatı olan Ahmed Vefik Paşa, görevinden azledildiği 1873-1876 yılları arasında *Lehce-i Osmânî*'yi hazırlayarak yayımlamış, başvekillikten ayrıldığı 1882'den sonra da eserini geliştirip yeni bir tertiple ikinci basımını gerçekleştirmiştir. *Lehce-i Osmânî*'nin ilk baskısında (I-II, İstanbul 1293, 1293 sayfa) hiçbir ayırım yapmadan Türkçe, Arapça ve Farsça kelimeleri birlikte ele alan Ahmed Vefik Paşa, ikinci basımın (I-II, İstanbul 1306, 1455 sayfa) ilk cildine Türkçe kelimelerle Türkçeleşmiş kabul ettiği Arapça ve Farsça kelimeleri, ayrıca Batı dillerinden gelip günlük dile yerleşen kelimeleri almış, sadece yazı dilinde kullanılanlar Arapça ve Farsça kelimelere de II. ciltte yer vermiştir. Osmanlıca'yı Türk di-